

5
H65

Низами Ванъови

ХЕЈУР ВО ШАР

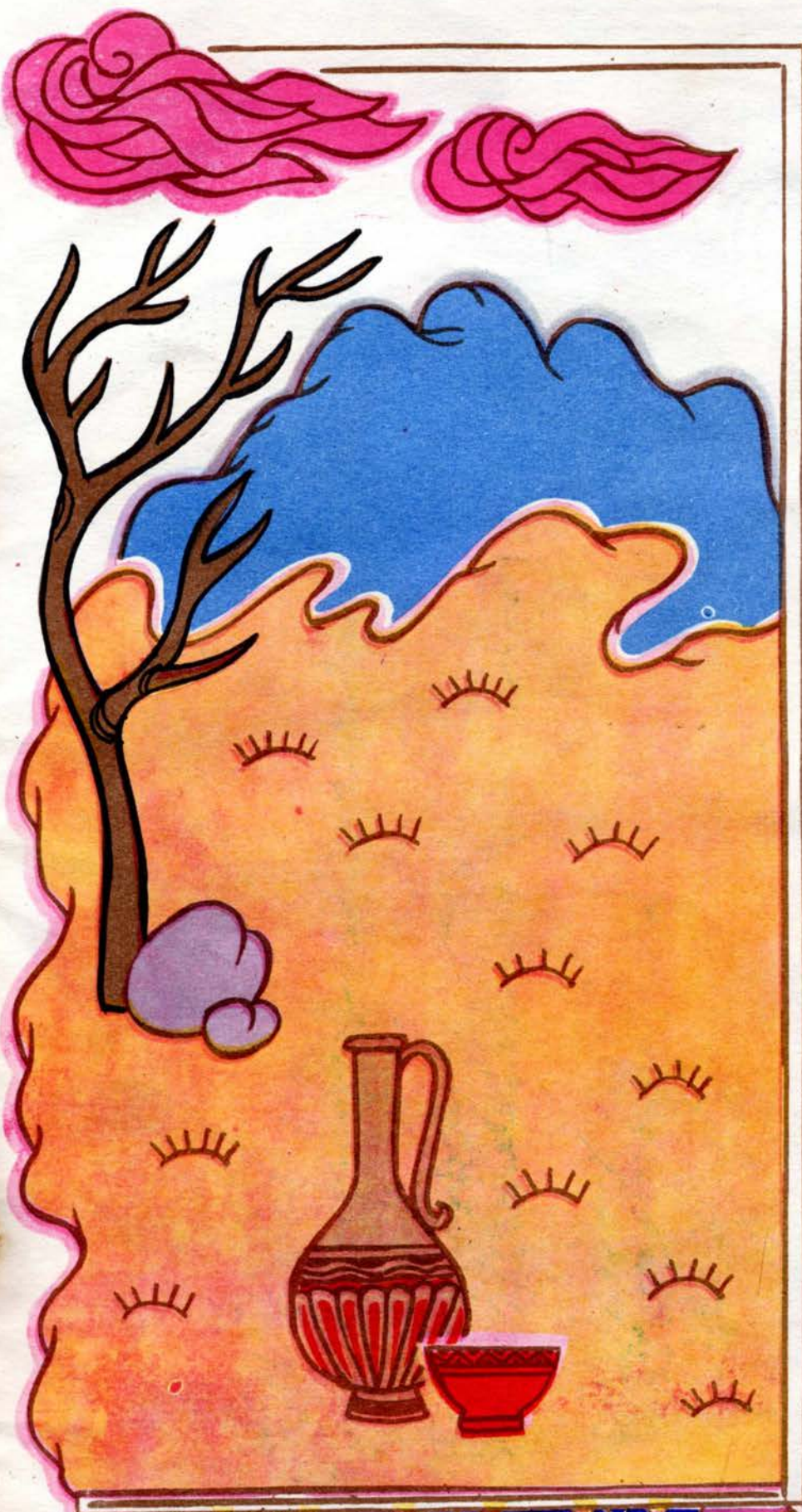
Бир күн Хејир вә Шәр адлы ики чаван өз шәһәрлериндән чыхыб башга бир шәһэрә јолландылар. Јол үчүн тәдарүк көрмүш, азугә көтүрмүшдүләр. Бир нечә күн јол кетдикдән сонра Хејир азугәсини ачыб ортаја гојур. Шәр исә өз азугәсини сахлајырды. Бир хејли кедәндән сонра, елә бир чөлә чатдылар ки, бүркү тәндир алову кими үз гарсырды. Шәр бу узун чөлдән хәбәрдар иди. Она көрә дә мешкиндә¹ су-

¹ Мешк — дәридән һазырланмыш су габы.

F. Kəçəri adına
Azərbaycan Dövlət Uşaq
KITABXANASI
INV. № 91704

дан сахламышды. Хејир исә бундан хәбәрсизди. Күман едирди ки, бүтүн јол боју су олачаг.

Онлар сусуз чөлдә једди күн јол кетдиләр. Хејрин сују гуртармышды. Сусузлугдан јанырды. Шәр исә сахладығы судан хәлвәтчә ичирди. Хејир сусуз олса да, она јалварыб су истәјә билмәди; баха-баха галды. Ахырда сусузлугдан чијәри јанды. Бир аздан сонра бу сусуз јолчу лап дилдән дүшдү. Јанында од кими гызаран лә'ли вар иди. Анчаг нә едәсән, белә јердә лә'ли су әвзинә ичмәк олмаз ки! Јазыг Хејир лә'ләри чыхарыб Шәрин габағына гојду:

— Сусузлугдан јандым, — деди, — әлач елә. Бир ичим су вер; ја јолдашлыг наминә, ја да нечәјә дејирсән, сат.

Шәр адына мүнәсиб данышды:

— Мән дашүрәкли адамам, мәндән мәрһәмәт умма. Мән чохларына тәлә гурмушам, чох дивләр алдатмышам, сәнин кәләјинәми ујачағам? Сән бу дар күндә лә'лләри мәнә вериб сусузлуғуну сөндүрмәк истәјирсән. Шәһәрә гајыданда туб кери алачагсан. Мән белә көвһәрә су вермәрәм. Елә бир көвһәр истәјирәм ки, кери ала билмәјәсән.

Хејир сорушду:

— Һансы көвһәрدير о? Де, бу саат верим!

Шәр деди:

— Мән сәнин көзләрини истәјирәм. Онлары кери алмаг мүмкүн олмаз. Көзләрини вер, су ич! Јохса бир дамчы да вермәрәм!

Хејир деди:

— Инсафсыз олма, бир ичим су үчүн көзләрим истәјирсән? Көзүмү чыхармагла әлинә нә кәләчәк?

Тамаһын күч кәтирһә, баһа сат,
гызыл-күмүш истә, лә'ли дә ал,
башга нәјим вар һамысыны ал, мәнә
су вер! Дилимдән кағыз верәрәм,
анд ичәрәм ки, дүнјада нә мал-дөв-
ләтим варса һамысы сәнин олсун!
Анчаг көзүмә дәјмә. Бир ичим су
үчүн рәһмсизлик еләмә!

Шәр дедијиндән дөнмәди:

— Бу сөзләр әбәсдир! Сусузлуг-
дан сән бу саат бүтүн вар-јохдан әл
чәкирсән. Анчаг дардан гуртаранда
һамысыны даначагсан. Мән көвһәр-
зад истәмирәм. Верирсән көзләрини
вер, вермирсән судан тамаһыны
чәк!

Хејир Шәрин инадына мат галды. Әлачсызлыгындан ағлады. Көрдү ки, сусузлуг ону һәлак едәчәкдир. Чарәсиз галыб разы олду!

— Бујур, — деди, — бычаг кәтир, көзүмү чыхар, мәнә су вер ичим!

Хејир елә күман едирди ки, тәклифинә разы олса, Шәр рәһмә кәләр. Шәрсә онун һалына јанмады. Бычагла јолдашынын көзләрини чыхартды; анчаг су вермәди. Шејләрини дә јығышдырыб гачды. Кор олмуш вә сојулмуш Хејир пешман вә әлачсыз, ганына булашмыш һалда торпаглар үзәриндә галды.

Мал-гара, гојун-гузу саһиби олан чох варлы бир күрд вар иди. Гоһум-әгрәбасындан да једди-сәккиз касыб аиләни өзү илә көтүрмүшдү. Онлары доландырырды. Варлы күрд көчәри һәјат сүрүрдү. Отлуг, чәмәнлик јерләрдә мәнзил салыб сүрүнү бир јердә отарыр, сонра башга јерә көчүрдү. Күрдүн, гара көзлү, һинду халлы көзәл бир гызы вар иди. Мин чүр назне'мәт вә әркөјүнлүклә бөјүмүш, сәрв бојлу бир көзәл иди.

Гыз булаг сују арзулады. Јолдан бир аз кәнарда сојуг булаг варды. Булагын сују дәриндә дејил, үздә иди. Гыз кузәсини долдуруб евләринә тәрәф јолланды. Јолда узагдан бир налә ешитди. Ајаг сахлајыб гулаг асды. Кимсә инилдәјирди. Гыз сәс кәлән тәрәфә кетди, ганына булашмыш бир чаван көрдү. Јазыг-јазыг инилдәјиб «су» дејирди. Гызын үрәји јанды. Чавана јахынлашыб сорушду:

— Еј чаван, сән кимсэн? Нэдән бу hala дүшмүсэн?

Хејир деди:

— Еј сәс саһиби, мәләкми, пәри-мисән? Мән бәдбәхтәм, башымын маңәрасы узундур. Сусузлугдан өлүрәм, мәнә бир ичим су!

Гыз Хејрә су верди. Јазыг до-јунча ичди. Үрәјинә гүввәт, дизинә тагәт кәлди, дирчәлиб отурду. Гыз буну көрүб севинди. Онун чыхарыл-мыш көзләринә бахды. Көз чых-мышдыса да, ағы-гарасы саламат иди. Одур ки, онлары өз јерләринә гојуб бағлады. Чаванын голундан тутуб ајаға галдырды. Әлиндән ту-туб дүшәркәләринә апарды. Ону гуллугчулардан биринә тапшырды:

— Еһтијатлы ол, инчитмә! Ја-ваш-јаваш бизим гапыја апар!

Гыз өзү исә тез анасынын јаны-на гачды, көрдүјүнү она сөјләди.

Анасы деди:

— Нә үчүн кәтирмәдин? Кәти-рәјдин, јазыға бир чарә едәјдик.

Гыз деди:

— Ана, кәтирмишәм, јахынлашанда гуллуғчуја тапшырдым, бу саат кәлиб чыхар...

Гуллуғчу чаваны кәтирди. Јер дүзәлдиб ону раһатладылар. Сонра сүфрајә хәрәк кәтирдиләр. Хәстә бир аз једи, башыны јенә јасдыға гојуб зарыды.

Ахшам гызын атасы чөлдән гәјтди. Шам еләмәк һәвәси илә евә кирәндә, јатагда һушсуз узанмыш хәстәни көрүб сорушду:

— Бу кимдир? Нардан кәлмишдир?

Онун јолдан тапылдығыны вә көзүнүн чыхарылдығыны дедиләр. Күрд хәстәни көрүб деди:

— О һүндүр ағачдан бир нечә јарпағ јығмағ вә дөјүб сујуну хәстәнин көзүнә төкмәк лазымдыр. О, јаранын һәрарәтини алар, хәстәнин көзүнү сағалдар.

Күрд сонра ағачын јерини көсгәриб деди:

— Булағын јанында, әтирли бир ағачдыр. Көкә јахын јериндән, аралы ики балача будағ чыхмышдыр. Будағлардан биринин јарпағы, һури палтары кими јумшағдыр, сөнән көзә нур верир. О бири будағын јарпағы аби-һәјат кимидир. Баш ағысынын дәрманыдыр.

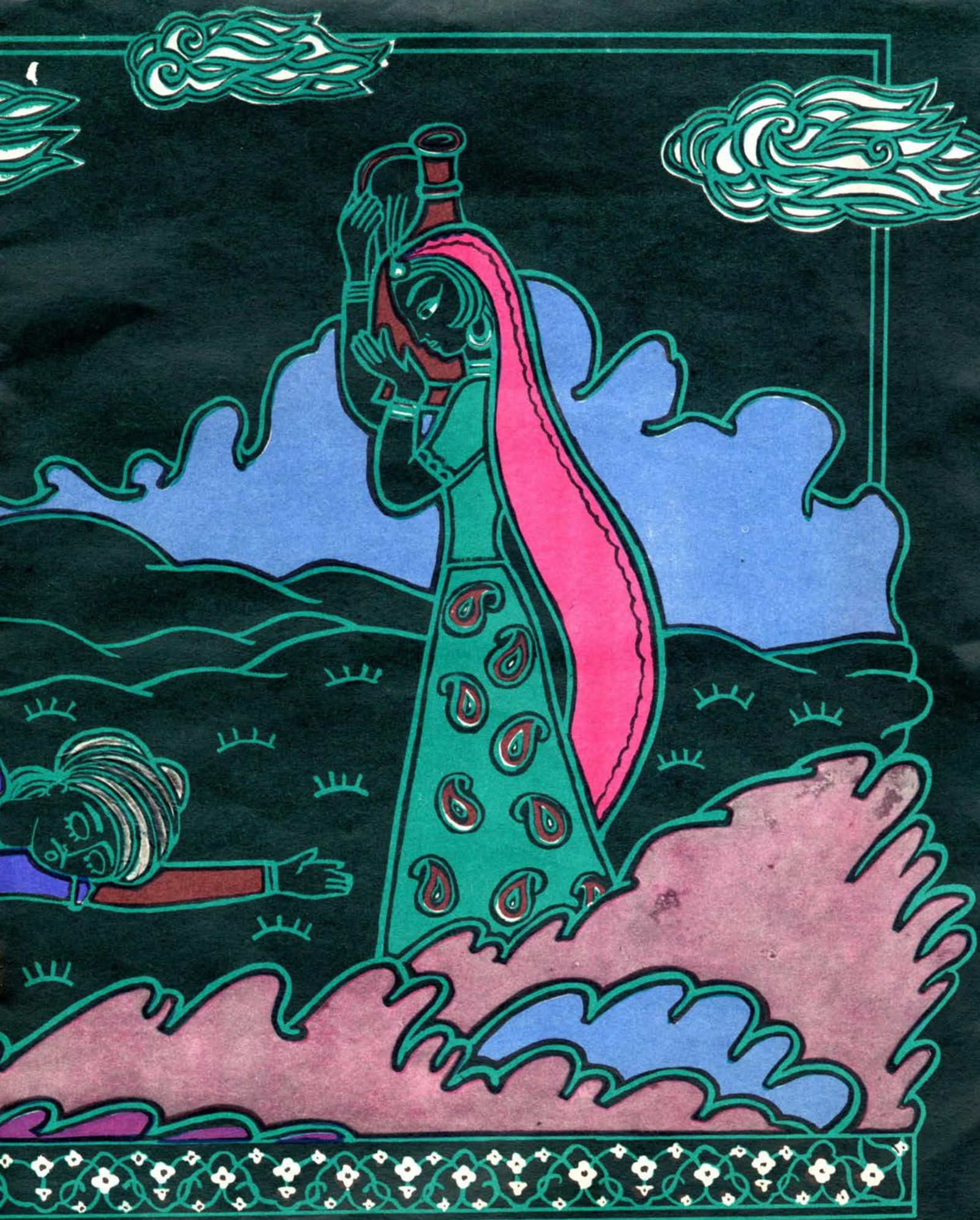
Гыз атасынын сөзләрини ешидиб севинди.

— Ата чан, јазығдыр, буна әлач едәк!

Күрд гызынын хаһишини јерә салмады.

Кедиб һәмин јарпағдан кәтирди. Гыз јарпағы дөјүб сујуну сыхды. Күрд дәрманы хәстәнин көзүнә төкдү. Хәстә бир саат јатағында отуруб дәрманын тә'сирини көзләди. Јенә башыны гојуб јатды.

Беш күн хэстэнин көзүнэ дэрман гојуб бағладылар. Сонунчу күн жараны ачдылар. Көзү тамам-камал сағалыб анаданкэлмэ олмушду.

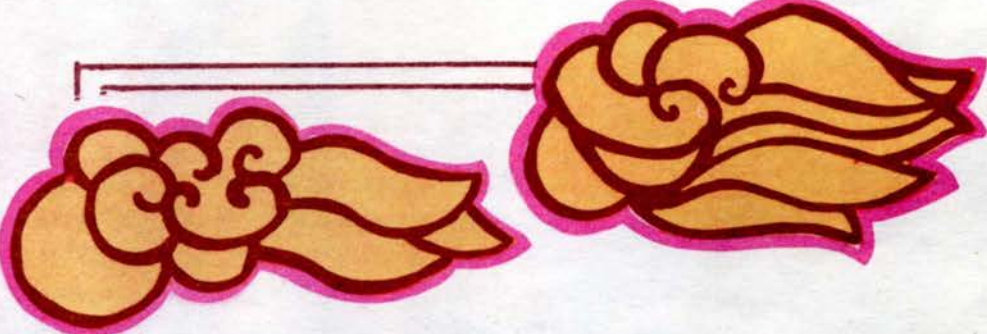
Сэрвбојлу чаванын көзлэринин ачылмасы күрд гызыны һамыдан чох сеиндирди. Гызын она мәнэб-бэти күнү-күндэн артырды. Гызын севкиси Хејрин дә үрэјиндэ јер еләмишди.

Хејир һәр сәһәр тездэн галхыб күрд илә ишэ кедәрди. Дэвэ отарар, гојуну чанавардан горујар, гојун-гузуја гаровул чэкәрди.

Көчэри күрд Хејрин фэрасэтини, ишэ чан јандырдығыны көрүб ону эзилэди. Е’тибар едиб бүтүн вар-јохуну она тапшырды. Хејир евэ, аилэјэ тамам мәнрэм оландан сонра сиррини ачмаға башлады.

Онун башына кэлэн мачэраны, көзүнүн ким тэрэфиндэн, нэ үчүн чыхарылдығыны сорушдулар. Хејир Шэрин ишлэрини бир-бир ачыб деди. Онунла јолдаш олдуғуну, су-сузлуға дүшдүјүнү, бир ичим суја лә’л вердијини данышды. Шэрин вэфасыз олдуғуну, сују көз баһасына сатдығыны вэ нәһајэт көзүнү чыхартдығыны, су вермэјиб гачдығыны башдан-ајаға сөјлэди.

Хејри јахшы таныјандан сонра күрд вэ аилэси даһа да меһрибан олду. Она доғма адам кими бахды. Хејрә күрд гызы өзү гуллуғ едирди. Онун ешги илә јашајыр, бир күн ону көрмэјэндэ үрэји партлајырды. Хејир дә она көнлүнү вермишди. Чаныны белэ ондан эсиркэмэзди. Гызын атасына сэдагәтлә гуллуғ едирди. Билирди ки, ону сағалдан, јенидэн һэјата, ишыглы дүнјаја гајтаран гыз олмушдур. Лакин Хејир күман едирди ки, елә варлы кишинин гызы мәним кими јохсулун биринэ көнүл вермэз!

Буна көрә дә Хејир истәјирди ки, бу евдән узаглашсын, башга бир јерә сәфәр еләсин; бәлкә беләликлә күрд гызынын мәнәббәтини унуда!

Бир күн күрдүн һүзуруна кәлиб деди:

— Еј гәрибин голундан тутан, сән мәним көзүмү сағалт-дын! Бүтүн һәјатым боју сәнә борчлујам. Бојнумда бөјүк һаг-гын вар. Даһа бәсдир, утанырам. Сизә артыг зәһмәт вермәк истәмирәм. Сиздән ајрылмаг мәним үчүн чәтин олса да, нә едим?! Узун замандыр вәтәндән чыхмышам. Елимдән, күнүмдән хәбәрсизәм. Истәјирәм сәһәр тездән вәтәнимә јола дүшәм. Доғрудур, ајрылырам, анчаг өмрүм боју сизи унутмајачағам! Сизин мәнәббәтинизи үрәјимдән чыхармајачағам. Сиздән дә сон хаһишим будур ки, мәни унутмајасыңыз!

Хејир бу сөзләри дејәндә, күрдүн үрәји јумшалды. Гыз ата-сына бахыб һөнкүртү илә ағлады. Күрд аиләсинә бөјүк кәдәр үз вермиш кими, һамы көврәлди.

Башларыны ашағы салыб јерләриндә дондулар. һеч ким данышмырды. Хејирхаһ күрд Хејри тәкликдә јанына чағырыб деди:

— Еј гочаг вә меһрибан чаван! Сән бу јери өзүнә вәтән, бизи дә өзүнә ел-күн бил! Өз шәһәринә кетсән, башга бир јол-дашындан даһа бир зәрбә дә јејәчәксән. Кәл, бурада гал. Јах-шы-јаман, аз-чох нәјим варса, һамысы сәнин әлиндә, ихтија-рында галсын. Мәним гызымдан әзиз һеч кәсим јохдур. Көзәл, меһрибан, зәһмәт севән гыздыр. Үрәјинә јатса, гызымызы сәнә берәрәм. Сәни чанымыздан әзиз сахларыг. Мән дә сизин меһ-рибан һәјатынызы көрүб севинәр, сајәниздә галан өмрүмү баша вурарам.

Хејир күрддән бу аталыг нәсиһәтини ешидәндән сонра она тәшәккүр еләди, шад хәбәрдән севинди вә кечәни архајын јатды.

Күрд сәһәр тездән јухудан ојанды. Тој тәдарүкүнү көрдү. Бүтүн өмрүнүн севинчи олан гызыны Хејрә әрә верди.

Ахырда, о јердән көчүб башга бир јерә кетмәли олдүлар; Хејир, көзүнә шәфа верән сәндәл ағачынын һәр ики будағындан чохлу јарпаг јығыб бир чувала долдурду. Будаглардан биринин јарпағы баш ағрысынын, о биринин јарпағы исә көз ағрысынын дәрманы иди.

Хејир бу јарпагларын һикмәтини һеч кәсә данышмады.

Күрд аиләсинин көчү кәлиб шәһәрә чатды. Һәмин шәһәрдә шаһын гызы баш ағрысына тутулмушду. Гызын дәрдинә элач тапылмадығындан һамы мә'јус олмушду. Нә гәдәр адлы-санлы һәким чағырылмышды, амма һеч бири гыза бир элач едә билмәмишди.

Падшаһ габагчадан шәрт кәмишди қи, ким гызымы сағалтса гызы она вериб өзүмә күрәкән едәчәјәм. Гызымын үзүнү көрүб, мүәличәсини бачармајанларын исә бојуну вурдурачағам...

Шаһын вә'дини ешидәнләр гызын ешгилә шаһын јанына кәлирдиләр. Хәстәнин мүәличәсиндә ачиз галанлар башларындан кечирдиләр.

Хејир шәһәр әһлиндән бу хәбәри ешитди. Билди ки, о хәстәнин әлачы сәндәл ағачынын јарпағыдыр Шаһа хәбәр көндәрди ки, шаһын гызыны мән сағалдарам. Лакин Хејир шаһын шәртләринә разы олмайыб өзү шәрт гојду:

— Неч бир шејдә тәмәннам јохдур. Шаһдан неч нә истәмирәм. Анчаг шаһ шадлыг күнүндә мәни унутмасын!

Шаһ Хејрин сөзүндән хәбәр тугуб ону һүзуруна кәтиртди. Хејир баш әјиб шаһын отағына кирди. Шаһ сорушду:

— Еј уғурлу чаван, адын нәдир?

— Шаһ сағ олсун, мәним адым Хејирдир.

— Ады кими иш көрән чаван, мүаличәнин дә ахыры хејир олсун!

Шаһ Хејри адамларындан биринә тапшырыб гызын јанына көндәрди.

Хејир күнәш кими көзәл бир гыз көрдү. Хәстәлик гызын сәрв бојуну әјмиш, бәнизини солдурмушду.

Хејир чибиндә сәндәл ағачынын јарпағындан сахламышды. Јарпағы суја салыб шәрбәт һазырлады. Сәрин вә ширин шәрбәти хәстә чох иштаһа илә ичди. Шаһзадә шәрбәти ичән кими јуху ону апарды.

Гыз үч күндән сонра ајылды. Једи, ичди, ајаға галхды. Гызынын сағалмасы падшаһы һәдсиз севиндирди, падшаһ Хејрә чохлу хәләт верди. Вәсијјәт етди ки, о өләндән сонра Хејири өлкәјә падшаһ сечсинләр.

Чох чәкмәди өлкәнин падшаһы өлдү. Шаһлыг Хејрә чатды.

Бир күн Хејир баға кедирди. Јолда көһнә јолдашыны — Шәри көрдү. Онун бәд әмәлләри, мәрдимазарлығы јадына дүшдү. Јанындакылар тапшырды ки, бош вахтында бу адамы мәним јаныма кәтирин.

Хејир бағда мәчлис гурмушду. Күрд дә әли гылынчлыларын дәстәсиндә шаһын габағында дајанмышды. Шәри кәтирдиләр. О, Хејри танымады. Шадлыгла ирәли чыхыб торпағы өпдү, шаһын һүзурунда дајанды.

Хејир ону көрүб деди:
— Еј башы бэдәнинә ағырлыг
еләјән киши, адыны де!

Шәр деди:

— Мәнә сәјјаһ Мүбашир дејәр-
ләр. Әлимдән һәр иш кәләр.

Хејир деди:

— Дүзүнү де, јаландан әл чәк!
Утан, бир һәјан олсун!

— Адым беләдир ки, вар! Истә-
јирсән өлдүр, истәјирсән бурах!

Хејир даһа да гәзәбләнди:

— Алчаг! Сәнин ганын һалалдыр! Адын Шәр олдуғу кими өзүн дә башдан-ајаға шәрсән! Өзүн адындан да писсән. Сән һәмин адамсан ки, бир ичим судан өтрү сусуза мин эзаә вердин, онун көзүнү төкдүн. Ахырда да она су вермәдин, вар-јохуну әлиндән алдын. Кәмәрини дә, көвһәрини дә апардын, чијәрини јандырдын. Бил вә таны, һәмин адам мәнәм! Сән инсанларын бәдхаһысан, һамыја фәлакәт арзулајырсан. Хасијјәтинә көрә дә сәнинлә рәфтар етмәк ләзымдыр. Чаныны мәним әлимдән гуртара билмәјәчәксән!

Шәр бу сөзләри ешитчәк Хејрин үзүнә диггәтлә бахыб ону таныды. Хејрин ајағына дүшүб јалвармаға башлады:

— Амандыр, мәни бағышла! Нә бәд әмәлим варса, өзүмә еләмишәм. Әзәлдән мәним бәхтим белә имиш! Мәним адым Шәр, ишим дә адым кими шәр олмушдур. Сән исә адын кими хејирлисән. Адына-шанына көрә мәнимлә рәфтар ет. Мән пи сәм, сән јахшысан. Мән пислик етмишәм, сән јахшылыг ет, күнаһымдан кеч. Пислик сәнин адына јарашмаз.

Хејир бу сөзү ешидиб Шәри бурахды. Шәр өлүмдән гуртулдуғуну көрүб шадлығындан илдырым кими кетди.

Күрд исә ондан әл чәкмәди. Дадынча јүјүрүб гылынч илә онун бојуну вурду: — Хејир хејирхаһдырса, сән Шәрсән. Шәр дә шәр ишә раст кәлмәлидир!

Күрд Шәрин чибләрини, үст-башыны ахтарды. Кәмәринин алтындан ики көвһәр тапды, кәтириб онлары Хејрә верди.

Хејир көвһәри өпүб күрдә бағышлады. Көвһәри көвһәр илә шад еләди, әли илә көзләрини көстәриб деди:

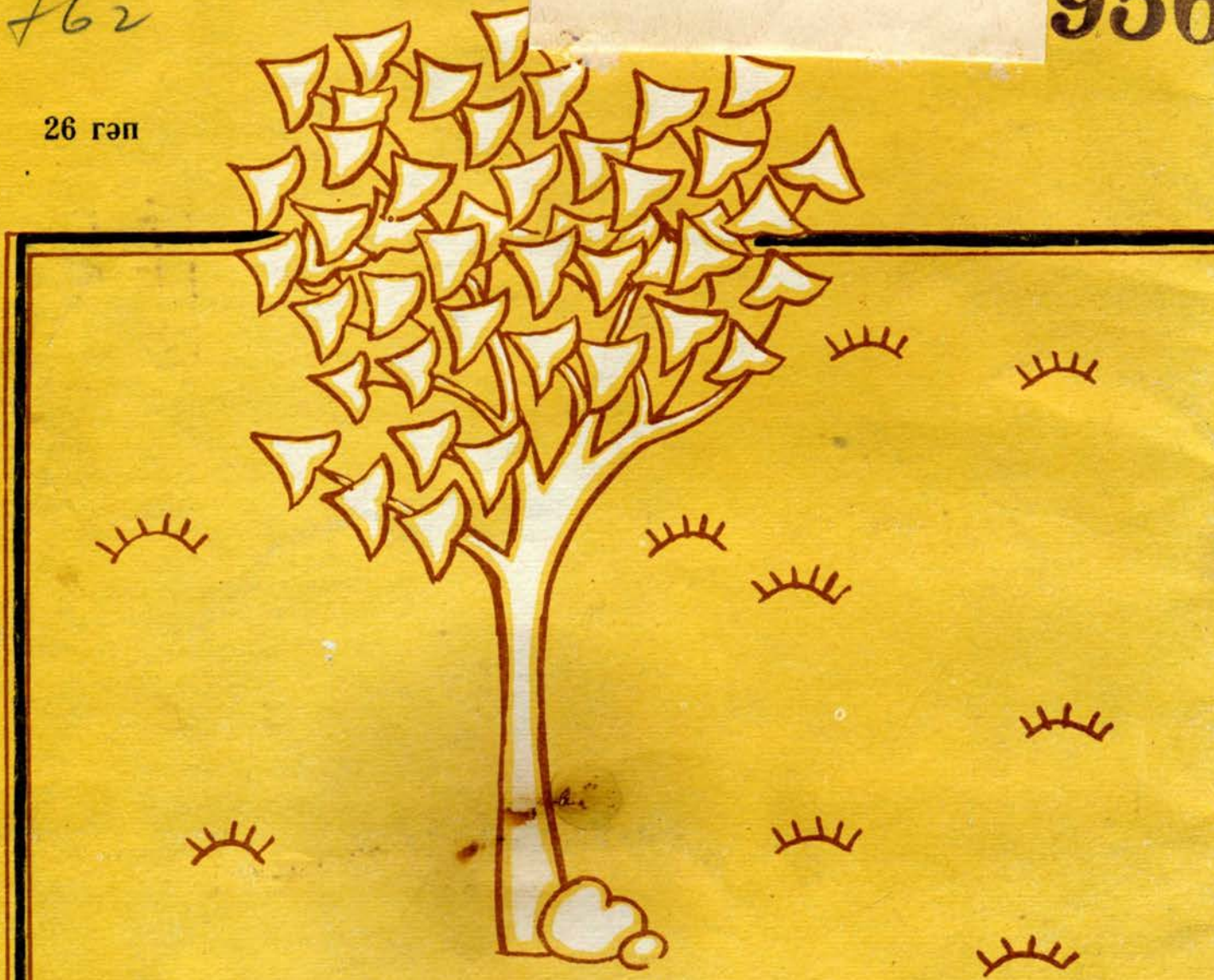
— Мән сәнин сајәндә бу көвһәрләрә чатмышам. Бу көвһәрләри сәнә верирәм, чүнки сән мәним көзләримә ишыг вермисән.

Азәрбајҹан Республикасы
Azərbaycan Dövlət Uşaq
KİTABXANASI
17704.
956 1976

762

956

26 гәп

Рәссамы
Назим Мәммәдов

УЛАР ҮЧҮН ИШЛӘЭНИ МИР ЧӘЛАЛ

Редактору Т. Чамидова
Бөднә редактору В. Сарычалинскаја.
Техники редактору Л. Абдулғаева.
Корректору А. Рүстәмов.

04010 © «Кәңчлик»

87704

и ил. Чәпә имзәләнгән 4/II-1976-чы ил. Кағыз форматы 60X90%.
Пәрти ч/в 2,5. Учет нәшр. в. 4,5. Сифарыш № 1208. Тиражы 28.000
Гимәти 26 гәп.

ини Дәвләт Нәшрият, Полиграфија вә Китаб Тичарәти Ишләри
Комитәси.

нәшрияты, Бақы, Гүсү Нәчмәев күчәси, 4.
ны адына мөтбәә. Бақы. Әли Бајрамов күчәси, 3.